

— מה, בנאמנות, אני יודע...
— פשוט, ראש של חמור, חי אנכי, האם לא צריך אתה להשתדל שבריר ישא את ברכה'לה שלני, הא? — — — — —

* *

נשאה ברכה'לה, פאה-נכרית מהדקת כבר את ראשה, שמלות שונות מנוהצות ומצויצות, כובעים שונים כמגדלים עם נוצות-יענה, נעלים שונים, סנדלים ברק-הכל כבר יש לה.

אך לטייל אינה תפצה: עיר היא מתביישת בפני בת הסנדלר...

ענה ענומה, כזקנה-נוגה ומלאה-קמטים, שוכנת על פני השחמתית היפה והצעירה...

כששואלים אותה אם היא שבעת-רצון מאישה-העינים הצנועות מסתלקות לצדדים, מצליפות סקירות

לעברים שונים, בושה מעט, נדמה מעט... שמעה תמיד שאחרי הנשואים החיים מתרחבים ונעשים מלאים; נפתח אז עולם מלא של חיי-פרחים, הוד ועליזות-והיא איננה רואה את זה... כל היום-עבודה בבית, טפול ביצדים הזרים, ואישה-נדמה לה כי תמיד הוא מלא יגון, כמו-כועס... ואיה הם חיי-ההוד, חיי השמחה? אפשר רק שם-בערים הגדולות-חיים כל כך בטוב, בעליזות, ולא פה בערים הקטנות... ותוקפים אותה נענועים לוחטים, תשוקת-אש, לאותו העולם הגדול, היפה, ששם כל כך חיים, כל כך חיים... אמי-אומרת היא לפעמים-לעתים אני יראה אותו; נדמה לי שהוא מלא רוגז, יגון, כעס, גם בעת שהוא מחיך, שהוא משתעשע-גם אז-או אפשר שרק נדמה לי כך-איזה יגון סתרים, איזה רוגז עצור שוכן על הפנים...

— פתיה, איך זה? הוא איש טוב. מאושרה

תהיה אצלי, תעשה אתו חיים.

— מאושרה היא ברכה'לה שלי-אומרת האם

בעת שהיא משוחחת עם השכנות-מאשרה, פשוט,

נחת, בית עם כל-טוב, מלכות מן המוכן...

הלל ציטלין.

שכינה.

(הסתכלות).

I.

כתוב בתורה: "ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם".... באו אחרים וסרסו את המקרא: "ויברא האדם את האלהים בצלמו, בצלם האדם ברא אותו".... ואנן מה נענה אבתרן? - אלו ואלו דברי אלהים חיים.

שני עומקים אלה נפגשים בנקודה אחת, שני תהומות אלו מתאחדים יחד לכשנסתכל בשרשם של דברים, - תא ואחוי לך היכי דנשקי שמיא וארעא אהרדי"....

"האלהים ברא את האדם" -

"האדם ברא את האלהים" -

תפוס לשון אחרון, אבל איזה אדם בורא? - אדם דאציולות בורא, מי שנכרא בצלם אלהים, ומתי הוא בורא? - בשעת נשיקת האלהים.

בוא תבוא רעדת-פתאום (והנה אימה חשכה נופלת עליו), בהלה נוראה (ורוח על פני יחלוף תסמר שערות בשרי), פעולה נמרצה של אחד החושים ובמול שאר החושים (נופל וגלוי עינים), הרוח ישא

השכינה היא אם הבריאה כולה, אמו של העולם התחתון ביחוד, אמם של בת ישראל, אמו של כל יחיד ויחיד, אם אוהבת, מרחמת, מנחמת, מצלת, גואלת.

ובשפת המקובלים: אמא עלאה-בינה, אמא תתאה-מלכות, כנסת ישראל, מטרוניתא, עולמתא שפירתא, אילת השחר, רחל, בת, ארץ עליונה, חכמת שלמה, אמירה, דבור, והרבה כיוצא באלו.

ואנו, אהרוננו אחרונים, יתמי דיתמי, בני הצער אשר כמוהו לא היה, בני הצרות אשר כמוהן לא ראה עד היום גם העם המלומד בצרות, אודים מוצלים מן השחיטות ומן הפוגרומים, אנו החיים לא בנס כאשר חיו אבותינו כי אם במקרה, אנו הצמאים וכמהדים לגאולה ורק לגאולה, - מניחים אנו את ה"בינה" ואת "חכמת שלמה" ואת "הדבור" ואת ה"הנהגה" ואת ה"שכר לצדיקים ועונש לרשעים", מניחים אנו את כל אלו לראשונים, ואנו עינינו תועות ומבקשות רק את האם, את רחל המבכה על בניה, את אילת השחר, אותה "עולמתא שפירתא" המתחננת בעדנו ובעד כל העולם כולו, המביאה גאולה לנו ולנו המדוכאים.

אותו רוח האדם אשר ברא את האל הוֹחֵד
והמיוחד ברא גם את השכינה, אם העולם...

II.

יבואו התיאולוגים ויתרצו את הפליאה (ר'
אחד) - קודשא בריך הוא ושכינתיה...: יאמרו אחרים
שהשכינה היא כבוד נברא, כבוד נאצל, (כוזרי),
יאמרו אחרים ששכינה היא משל לכה אלהי
השולט בעולם. יאמרו המקובלים ששכינה משל למדה
אחרונה, מלכות, וכדומה - בין הרים אלה אין אני
מכנים את ראשי.

לי נוגע דוקא הציור השירי של המושג
"שכינה". רואה אני, שבכל מקום שבעלי האגדה
חדלים לדרוש, והמקובלים חדלים לחקור במופלא,
אלא אלה ואלה נעשים חווים, אוי, הם שוכחים את
כל התמיהות, והם רואים את השכינה כראות הא שות
העולמית, היופי, העדן, הרוך, האתבה, החמלה,
מסירות-הנפש, צניעות, געגועי-נצח, המית-הגפוש,
עריגה שאינה פוסקת.

אשה עולמית זו תני פניה נעשים יותר יפים,
רכים ועדינים, אהבתה וחמלתה מתגברות לבלי קץ,
יסוריה רבים עד בלי נשוא, לפי שהיא גם אמם של
ישראל, לפי שהיא נודדת עמהם, לפי שרואה היא
תמיד את צרותיהם, שומעת את דרפתם, את אנהותיהם,
את בכיתם, נדה להם, מנחמם, פורשה כפיה, בוכה,
צועקת, מתחננת, והיא בשביה, ובניה בידי צרים,
דווים וסחופים, קרועים לרבבות קעים, פזורים לכל
רוחות השמים, מרמס לכל חור מיער ולכל שקין
משומם.

III.

נקשיב נא בראשונה לסוד שיח האגדה:
"מקום יש להקדוש ברוך הוא ומסתרים שמו
ששם הוא בוכה..."

האדם ולא ידע מאין ולאן (בחוקת היד), יברק ברק
האלהים, יורח שכל האלה, הממיר, הכמוס,
המופלא; האדם יראה ברנע אחד מה שלא ישוג במדע
של אלה שנים ובוא יבוא אחרי כן עונג היצירה, עונג
לא מעלמא הדין, עונג הנצח, במדע והסתכלות בסקור
החיים, בחיי החיים, באור אין-סוף.

ואולם גם אז האדם - אדם הנהו, ההארה
האלהית, גלוי-השכינה, שערי השמים אשר יפתחו,
מראות אלהים אשר יראו, כל אלה יתכללו,
יתאחדו ויתמוזגו עם נפשו של אדם, לבו ובשרו
(מבשרי אחזה אלה) - לפי פרושם של חסידים),
מוזג, טבעו, תכונתו.

והרי אדם או נברא בצלם אלהים (נולד
מלמעלה, "נולד מן הרוח" - לפי מבטאם של המשיחיים)
ועם זה גם בורא את האלהים בצלמו. עליונים
ותחתונים מוזגים, אתערותא דלעילא ואתערותא
דלתתא, אלהים ואדם.

בסגנון יותר מדויק: הנבואה (בריאית האלהים)
נושאת עליה שלשה חותמים: (א) חותם האלה,
הנצח, (ב) חותם האדם הכללי (ועל הכסא דמות
כמראה אדם), אבל כחם של נביאים שמדמים צורה
ליוצרה (ג) חותם האדם הפרטי הנביא, החווה,
ולפיכך שתי ההשקפות-בעולם ("אלהים בורא"
ו"אלהים נברא") הצורות ואיכות זו את זו מאז
ומעולם שתייהן אמת הן ביסודן: האלהים בורא את
האדם, את רוח האדם מעורר אותו, קורא אותו,
והאדם לוקח את מתנת-האלהים ובורא אלהים בצלמו,
בטבעו.

ולפיכך אפשר לצעוד עוד צעד אחד הלאה:
האדם ברא את האלהים בצלמו, בצלם האדם ברא
אותם, זכר ונקבה בראם...

רצוני האדם הבורא תמיד את אלהיו, בנעת בו
רוח ממרומים, מנפשו ומבשרו, רואה בהם תמיד
את יסוד האיש ואת יסוד האשה...

ולבריאית זאת, כלומר למה שרואה הוא האדם
באלהיו גם את יסוד האשה, יש ערך קים נצחי,
כשם שיש ערך קים נצחי לבריאית-אלהים שלו
בכלל.

הקדוש ברוך הוא מוריד שתי דמעות לים
הגדול...

בת קול מנהמת כיונה ואומרת, אוי לי שהחרבתי
את ביתי וערפתי את היכלי והגליתי את בני לבין
האומות.

מי שכל בירי ארעא כלל חשיבין לו מסתתר
בחביון עווז ובוכה על צרותיהם של ישראל, מוריד
דמעות לים הגדול והארץ רועדת...
ושכינתו נולה עם בני ישראל, נודדת כצפור
ולא תדע מנוח:

"גלו למצרים - שכינה עמהם; גלו לבבל -
שכינה עמה, גלו לאדום - שכינה עמהם".
ובכל אשר היא נולה עם כל ישראל, עם כל
העם, היא נולה עם החכמים, עם הראשים, עם פני
העדה:

"עשר מסעות נסעה שכינה...".
ובכל מקום שתלמיד חכמים נמצאים שם גם
מקום משכן השכינה:
שנים שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה
ביניהם..."

ובכל מקום שיעשה דבר טוב, דבר מצוה, דבר
אמת, שם היא:

איש ואשתו חיים בשלום שכינה שרויה ביניהם,
ובכל מקום טוב היא מופיעה פתאום ומשרה את
הברכה במעשי ידי אדם...

ובבוא עת צרה ומצוקה, היא באה תמיד
לנחם, להקל, להביא ישע ומרפא...

"שכינה לטעלה ממסתו של חולה"...
וקרוב אל לבה כל איש ואיש, כל אדם חוטא,
והא מצטערת בצערו:

"בומן שהאדם שרו בצער שכינה מה לשון
אומרת? קלני מראשי, קלני מורועי..."

והיא ממלצת על עמה, מתחננת לפני אלהיה,
מתפללת בעד שארית בניה לבל יתמו בגולה.

והיא רואה את קנה החרב, את ביתה ההרוס,
את כותל המערבי, ושבה לתעית, לנדוד, לבקש...

IV.

עתה נמייל נא בפרדם הקבלה, נשמע שם את
שיחת האילנות, את שיחת הרוחות, נבקש שם בין
השיחים, בין הענפים, את אמנו, את שכינתנו.
הבה נלכה נא בעקבות רבי אברהם הלוי
(גלגלו של ירמיהו הנביא לפי הארץ), נשמע נא
את המית שכינתו הוא:

ובא (רבי אברהם) לפני כותל המערבי בתפלה
ובתחנונים ובבכייה גדולה, ואח"כ ראה לפני הכותל
צורת דוגמת אשה מלובשת שחורים ותכף מרוב פחד
נפל ארצה והיה צועק וביכה בבכי גדול ואומר: אוי,
אוי לי שראיתך בכך, אוי אהה על נפשי והיה מאריך
בבכיות ובזעקות והיה ממרט שערות ראשו עד
שנתעלף ונדרם ואז ראה בחלום שבא אליו רוח
הקדוש ככנדים נאים ואמר: "התנחם בני אברהם כי
יש תקוה לאחריתך ושיבו בנים לגבולם..."

והו מיסודם של כל המקובלים, ואולם
השבתאים נוסח אחר להם:

"אז ראה שהשכינה לקחה את ראשו בין
ברכיה וקנחה את דמעות עיניו ואמרה לו:
אברהם בני התנחם, כי יש תקוה לאחריתך".

ואחד מן המישרים דרך לפני השבתאים היה
מעורר את בני ישראל לתשובה רק בפסיק זה: "וראות
בשביה אשת יפת תאר וחשקת בה" - השכינה, יפת
התואר, היא בשביה, וחשקת בה, ואהבת אותה,
ובכח החשק, בכח האהבה, תגאלה, תפרנה, מן
השביה, מן הגלות, מן הצרות.

והמשורר האלהי (*) הביע את כל חשק העז,
את כל סערת רוחו, את כל אש אהבתו לעולמתא
שפירתא, לשכינה הנודדת:

וישר על העין:

"למה זה דמע תגלי

עין בו לבבתיני?"

(*) ר' ישראל נגארה.

ו.

נוסף נתהלך בן-ערן אלהים לרוח היום, נשמע קול דממה, נאזין, נקשיב לחש בני-הגן, נטה און לאשר יכפר שם על הדור ועל הרעיה... מספרים:

„בגן-ערן התחתון יש מקום אחד מופלא ומוצנע, ובו גנוזים אלף היכלי-חמד, ואין איש אשר יכנס בו מלבד משיח. משיח עומד תמיד בגן-הערן וסביב לו מרכבות-הוד של הצדיקים, חילות ומחנות של נשמות צדיקים. ובכל חודש ובכל מועד ובכל שבת הולך לו משיח להשתעשע בהיכלי-פנים אלה, לפני ולפנים יש מקום אחד נעלם מכל נברא, ומשיח סובב סובב את המקום הנעלם ההוא, עד שנגלה לו מקום אחד הנקרא קן צפור...”

משיח נכנס בהיכל קן צפור, נושא עין ורויה את האבות הנכנסים בבית-המקדש החרב, רואה את רחל אמנו עומדת ובוכה על בניה והקדוש ברוך הוא מנחם אותה והיא אינה חפצה לקבל תנחומים, אז ירים משיח את קולו בבכי וכל גן-הערן מודעו וכל הצדיקים גועים וזוכים עמו. ונשמע קול כבי בפעם השנית ומודעו הרקיע שעל פני הגן עד שמתפלצת המרכבה העליונה...”

ומספרים על היום שבו גלתה הרעיה מדורה: „באותו יום שנחרב בית-המקדש למטה ובני-ישראל הלכו בגולה, ריחים על צוארם וידיהם אסורות, יצאה כנסת-ישראל מבית המלך ותאמר ללכת אחריהם. בשעה שירדה אמרה: אלכה-נא בראשונה ואבכה על בית מעוני, על אישי ועל בני, בשעה שירדה ראתה את מעינה החרב והנהו מלא דם החסידים שנשפך, אז תרים את קולה, נרעשו ונבהלו העליונים והתחתונים עד שהגיע הקול אל מעון המלך ויחפזו להחזיר את העולם לתהו ובהו...”

ירדו חילות ומחנות אלהים לנחמה ולא קבלה תנחומים...

ובכל עת הגלות, אעפ"י שהיא, הרעיה, כבושה בגולה, נסתרה, נעלמה, היא שולחת מבטי-אהבה אל

ועוד:

„הסבי עיניך מנגדי
אשר כפרך יגהר”

ועל הדמות:

„רצתה נפשי הוד דמותך,
תורה אור כמו סהר,
ותפארת רום קומתך
דמתה לברוש ותדקדק”.

ועל המראה:

„איממה, מראך הראיני,
תדמי אל פרח שושן,
אשר יביט אל תוך יפיד
לא ינום ולא יישן”.

ועל סער החשק:

„דם אורבים תצני עיניך
בם מלחמה תתגרי —
חבד מה מתוק מדבש
וחשקך עז מאד”.

ובשירה אלהית אחרת אנו שומעים את הר קול „שיר השירים”, געגועי היופי, געגועי הנאולה, חמדת האביב („יצר הרע של אביב”) גם יחד:

„עת דודים פלה, בואי לגני,
פרח הגפן, הגן רמוני,
חלף הנשם, הפתו עבר,
קומי רעיתי, החשק גבר,
נצא השדה, גלין במדבר,
שם אתן דודי לך, מחמד עיני”.

דודה, והוא אף הוא רואה את דמעתה, את אהבתה, ולבו הומה...

ימשלו המושלים:

„ישנה אשה אהובה, יפת-תאר ויפת-מראה והיא נסתרת, נעלמה בחדרי החרדים של היכלה. יש לאשה אוהב יחיד שאין איש יודעהו. האוהב באש אהבתו סובב הולך על שער היכלה, מה היא עושה? פותחת לאוהבה פתח קטן במקום סתרה, מנלה את פניה וחוזרת ונסתרת. אין איש רואה, אין איש מרגיש, מלבד האוהב, אשר מעיו יהמו, לבו דני, כלתה נפשו אחריה...”

והוא, האוהב, צופה ומביט באדם מי הוא זה, אשר יעשה חסד עם אהובת נפשו, מי הוא אשר יבין את צערה, תקותה, — ואין איש.

„בשעה שיבוא הקדוש ברוך הוא לפקוד את דאולה (שכינה) שלו יסתכל בכל אלה אשר הלכו עמה, יסתכל בהם ובמעשיהם, יביט ללב כל יחיד ויחיד ולא ימצא זכאי”.

היה היו משיחים רבים, גואלים רבים, בכל אחד ואחד בער הניצוץ האלהי, לבו של כל אחד היה מא געגועי השכינה, ואולם כל אלה היו אך ניצוצות, אך התחלות, חסר להם השלימות, המעשה, המפעל, הכח והעוז...

עד לזה אחרון המשיחים — שבתי הצבי...

VI.

שבתי צבי עינו המעתה, ראה ולא ידע מה ראה, נבא ולא ידע מה נבא, ראה את געגועי השכינה, שמע את המית הלב, וחשב שכבר באה הנאולה, שכבר מצאה השכינה מנוח.

הוא לא בקש עוד להקים את השכינה מעפרה, כי חשב שכבר הרים אותה, שכבר הגיעה עת דודים, שכבר נתעלה, צורף וזקק העולם, הכל קדושים, הכל טהורים, הכל מותר... גורי הארץ הראוהו:

„מינא ושמאלא וביניהו כלל בקשומין אולא”
ו„מראני אסא לארום וארוסה”...

כסבור היה שבתי צבי שכבר באה שמחת הנפש שאינה פוסקת, חתונת העולם, הנאולה השלמה ושעשועי גן-ערן, ולא ידע המשיח המרגי, שעוד העולם מלא זוהמא, שעוד העולם מלא רע וחמאים, יסורים ונבלות, שימי הנאולה רחוקים, רחוקים הם, שעדיין העולם לחוקים הוא צריך, לתורה, לגדר, שעוד לא הכל מותר, לפי שעוד לא הכל טהור, לפי שעדיין חסר לעולם, ועוד יחסרו עידן ועידנים, תומת הילד, היופי הפנימי, טהור הנצח...

ושבתי צבי חרל לראות את השכינה ההומיה, את האם המבקשת בניה, את השכינה הבוכה ומבכה עמה מלאכי השרת וכוכבים ומזלות, כי אם את הכלה הצעירה היפה, השמחה, העליונה, היוצאה לקראת דודה, וישר את שירו:

„במסקי לעילא לטורא רמתא
זכאי הוינא, ארי חוית יתה,
חוית אנא יתה, עראית ברפא,
ברתא דמלכא, כד נחתי לתתא;
חוינא האי שופרא דאולה ערמילאה,
עולמתא כד אתית במיא לאסחאה,
שפירתא כד סלקא מבי מסותא,
כד אולה בתוקפא, בחנא ורכותא”.

וישר על שפתים-אלמונים, על עינים-שביכי אש, על הבשר-לבן כשלג, על הערן, על הזיו... ו„מן הנשגב אל הנקלה רק צעד אחד” וצעד אחד גם מן היופי אל הכעור.

קיר דק מאד מבדיל בין קדשי-הקדשים ובין טומאה גסה. בנשמותיהם של שבתי-צבי, נתן העזתי, נחמיה חיון, חיים מלאך, ולפרקים גם יעקב פראנק חי אל גואל, ומכיון שלא מצאו די כח בלבם לעבדו וללהום את מלחמתו, התחילו שוקעים ויורדים, נכשלים ונופלים...

בא ההמון אחריהם והפך את החשק, ואת הסער, ואת הגעגועים, ואת הכאב, ו"אהבת עולם", ו"אהבה רבה" לתאות-בהמה ולהנאה גסה. יורד השבתאים, קלקלו את מעשיהם, מעטו את הדמות, הפכו "חור לרוע", הקניטו את אלהיהם-שכ ינתם, הורידוהו לבאר טיט, שקצוה, נבלוה, טמאוה-והיא אמולה, נדחה, לבת אל דורה, מבקשת את מושיעה, גואלה.

VII.

קם מצרף ומטהר-הופיץ ה"בעל שם"... נתגלה ה"בעל שם" וכל קדושו עמו, אלה לא היו עוד משיחים, כי אם משרים דרך למלך המשיח... עד ימיהם נסו לנאול את השכינה בחומר ולבנים של בעלי ההלכה (בחומר-זה קל וחומר, לבנים-לפניה של הלכה-זוהר), ברוך ובנועם של בעלי האגדה בניירות ופרישות של בעלי מוסר, בהסתכלותם של בעלי קבלה, בגעגועי-יופי של השבתאים, בהוללותם וקלותם של השבתאים האחרונים. באו החסידים, לקחו את כל אלה, וקקו את כל אלה, הכניסו בכל אלה את השמחה הפנימית, הנפשית, האלהית, אותה השמחה אשר בתוך-תוכה, בשורש השרשים שלה היא גם תונה אלהית, כליון הנפש, געגועים איומים על מה שלא כאן, על מה שאין לו כל שם, על מה שהוא גם מעל לעולמות היותר עליונים, מעל להשגת כל חכם, כל חוזה, כל נביא, כל קדוש.

אותה השמחה באלהים, שהיא היא גם התונה היותר עמוקה (מתוך שתוכנה: געגועים על מה שלא יראה לא בעיני בשר, לא בעיני השכל, אף לא בחויון ומראה, כי אם בנקודת הנפש, בצמאון הנשמה האלהית), כשהיא, השמחה, נעשית פועלת, תמידית, חיונית, היא היא גם החשק, הסערה, האהבה, כשארם מתעורר יום אחר יום בבכיה, או אחר

מושג, וכל דבר שהוא בלתי מושג הוא חלק ממש מהקדוש ברוך הוא.

אם יהיה זמן שהיה חשק גדול לבני אדם לידע את ד' ודבק בו, או יקצה החשק הזה כעולה ובכל הכונות ואז תבא הגאולה.

"ענין יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה"-כי אוריתא וקודשא בריך הוא חד, וכשארם משים חיות נהדבור או במצוה, או מתדבק חלק אלה ששוכן בקרבו-בהקדוש ברוך הוא.

שכינה נקראת האלהות השוכנת בכל הנבראים ונותנת בהם כח וחיות להיות בעולם והיא בחינת המלכות, ובחינת המלכות שמתלבשת בבחינות התחתונות בדברים נשמיים נקרא-שכינתא תתאה; ובחינת מלכות שמתלבשת בתורה ובתפלה ובמצות נקראת-שכינה עילאה.

כל מה שחסר לאדם הן ברוחני והן בגשמי החסרון הוא בהשכינה כביכול, אך כשרע האדם את זאת שהחסרון הוא למעלה ולמטה בודאי יהיה לו צער גדול ועצבות ולא יוכל לעבוד את ד' בשמחה, לכן הוא צריך להשיב לעצמו: וכי מה אני ומה חיי שהמלך בעצמו, כביכול, מספר לי החסרון שלו? וכי יש כבוד גדול מזה? ומתוך כך בא ע"י זה לשמחה גדולה ומתחרשים המוחין שלו.

ומאחר שכל עיקרה של שמחה זו היא החשק, הגעגועים, רצון וכיסופין דקדושה, הרי עולה היא בד בכר עם הרגשת החסרון הנצחי, שהרי הגעגועים הם רק על מה שחסר...

ולפיכך, אעפ"י שהשמחה והעצבות הם שני הפכים, הנה השמחה והתונה הפנימית, חתמידית העמוקה (בלשון בעלי התורה: "השפלות והשמחה"), מתאחדות ומתלכדות יחד בשורש אחד של הנשמה. דבר זה שמעתי בפירוש מאבי ז"ל-כך מספר בן הרב מלארי, שלא יוכל אדם לקבל אמתת רזין דאוריתא והשגות עמוקות באור אין סוף שיקבעו בנפשו ממש, בלתי אם יש בו המרה השחורה הטבעית והעצמית, שמושגת בו מנעוריו דוקא, ודוקא בבחינת ההיולו שבה, הכללי, עד שמואס בחייו בתמידות בכל שעה ושעה.

"כרה שחורה" זאת פירושה: געגועים עולמיים על מה שהיה צריך להיות-ואין, צער-עולמי פנימי, המית-נפש אשר לא תדע מנוח, בעת ישמח וירחב לבך עינך תדמע דמוע, תערוג ותכסוף תמיד ולא תדע מה.

תכונה זו משרשת היא עמוק, עמוק בנפש היהודי ביחוד (החסידים מרמזים: והנה נער בוכה-ותאמר מילדי העברים הוא זה...) תכונה זו מתעמקת ומתגדלת ע"י הצרה העולמית והצער העולמי, הנצחי של עם-קנן, נע ונד, הרום וקרוע, ונפשו מלאה געגועים על ימים טובים מאלה...

במזרח חמה זורחת ובמערב שוקעת, כי שכינה במערב והשכינה בוכה ומיללת כביכול על צרת ישראל המפורדים בגולה ואינם על מקומם...

רחל מבכה על בניה-זו בחינת עולמותא שפירתא דלית לה עינין, כי רחל היתה יפת תואר ויפת מראה (ועל כן עיקר ההולדה של הצדיק, שהוא בחינת יוסף שהיה יפה תואר ויפה מראה-הפאר והיופי של העולם-היא רק מרחל), אבל עכשיו בגלות אחר החורבן היא בבחינת "מבכה על בניה", ועל כן היא בחינת עולמותא שפירתא דלית לה עינין, כי מאור עינים נסתלק על ידי הבכיה...

כשארם מפרש שיחתו וצערו לפני הש"י, אוי השכינה כנגדו מפרשת לפניו (לפני האדם) את שיחתה וצערה, והיא מנחמת אותו שתבקש תחבולות לתקן כל הפגמים.

אב ואם אוהבים את הבן בשוב, ואם הבן איננו מתנהג בדרך הישר אוי האב, אעפ"י שהוא אוהב את הבן, איננו מראה לו אהבתו ומיסר אותו, והאם מרחמתו ומנשקתו ומקרבתו אל אביו, כך עתה בגלות מדות הקב"ה אינן מנולות, רק מדת השכינה מנולה.

VIII.

החסידים צרפו וזקקו את המושגים, ואולם מתוך צרוף וזקוק שכלי באו, לרוב, לידי הפשטות ועשו השכינה רק בחינה ומדה "שכינה נקרא הקיות

ששון בעולמות" וכדומה) ורק לפעמים הם מדברים על האם, על רחל, על צער האם, על געגועי-אם, רחמים המרובים, אהבתה, תקותה. הצורך והזקוק, ההתעמקות וההפשטה, באו בתור נגוד מבעי לגמול ועביות שהכניסו השבתאים בציור "שכינה", ובוה ישרו את הדרך לציורים יותר טהורים, יותר עולמיים.

ואולם מעלה יתרה ישנו לסגנונם של חסידים, שגם ההפשטה שלהם היא מלאה חיים, והרי אתה יכול לעיוב בכל עת ובכל שעה את ההפשטה עצמה ולשים לב אל הגעגועים הפנימיים, אל החשק הפנימי, אל השמחה באלהים שהיא היא, כאמור למעלה, גם התונה הפנימית.

וכשאתה שם לב לאלה, כלומר לענינים הפנימיים, לאותו סגנון של התלהבות, וגעגועים ותונה גם יחד, הרי אתה מבין, שאעפ"י שהחסידים (ביחוד: בעלי חב"ד) חוקרים ומתעמקים בהפשטות, הנה נקודת הלב שלהם מבקשת שכינה שירית, ציורית, מיסטית-חיונית, סמל אהבת-עולם, רחמי-עולם, תונה-עולם, אשיות עולמיות, חן-עולמים, יפי-עולמים.

יופי של אשה, הם אומרים, הוא ציון וסימן ליופי של מעלה, ששורה עליה ניצוץ של יופי מעולם התפארת, ואין אדם רשאי לדבק ביופי זה התחתון, אלא יש לו לדבק על ידי יופי זה ליופי של מעלה.

הנה כאן את הצד האמקמי שירשו החסידים מאבות אבותיהם ("אין אדם רשאי") ושם לב לעיקר ההשקפה, למגמה הפנימית. הרי זו: הערצת היופי, האלהות היופי, זקוק וצורך החיש עד כדי הסתכלות מתוך יופי אשה ביופי של מעלה, בעולם התפארת. הרי זו: הסתכלות אפלטונית-אסתטית במובנה היותר נשגב.

ביחוד נראה מגמה פנימית זו, תונה פנימית זו, געגועי-אלוה אלה, געגועי-יופי אלו, אצל החסידים בשעה שהם מספרים.

ואנחנו נביא בזה מתורה של אש זו רק מגלות,

מגלות:

באחת הפנות וראה שהיא, בת המלך, מובאה למלך הור בתופים ובמחולות ומעטרים אותה עטורות ומשוררים ומזמרים לפניה:

ומעשה ב"י בעמלערם:

"יש הר ועל ההר עומד אבן ומן האבן יוצא מעין, וכל דבר יש לו לב, וגם העולם בכללו יש לו לב, וזה הלב של העולם הוא קימה שלימה עם פנים וידים ורגלים וכו', אבל הצפורן של הרגל של אותו הלב הוא מלובב (האדציגער) יותר מלב של אחר, וזה ההר והאבן והמעין הנ"ל עומד בקצה אחד של העולם וזה הלב של העולם עומד בקצה האחר של העולם. וזה הלב עומד כנגד המעין וכוסף ומשתוקק תמיד מאד מאד לבא אל אותו המעין בהשתקקות גדולה מאד מאד וצויעק לבוא אל המעין, וגם זה המעין משתוקק אליו."

ומאחר שהוא מתגעגע אליו כל כך מפני מה איננו הולך אל המעין? אך כשרוצה לילך ולהתקרב אל ההר או אינו רואה השפוע ואינו יכול להסגל במעין, ואם לא יסתכל במעין אי תצא נפשו, כשעומד כנגד ההר או הוא רואה ראש השפוע של ההר ששם עומד המעין, אבל תיכף כשיילך ויתקרב אל ההר או נעלם ממנו ראש השפוע...

"זה המעין אין לו זמן כי איננו בתוך הזמן כלל, אך עיקר הזמן של המעין הוא רק מה שהלב נותן לו במתנה יום אחד..."

"וסמוך לגמר היום מגיעה שעתם לפרוש זה מזה ולהסתלק, והלב הומה אל המעין והמעין אל הלב, והם משוררים זה לזה שירים נפלאים באהבה רבה וגעגועים עצומים מאד מאד."

ואז בא המושיע, הגואל, בעל חסד של אמת, האיש בעל חסד של אמת יש לו השגחה על זה, וכשמגיע היום בסופו ממש להיות נגמר ונפסק, אז האיש בעל חסד של אמת נותן במתנה יום אחד, למעין, והלב נותן היום להמעין, ואז שוב יש לו זמן למעין. וכך כששונו של עולם: לב העולם, השכינה שבעולם, השכינה שבאדם, עורגת, כמה, צמאה, לבה אל המעין - אל האין-סוף (בשעת הנסמיקים: אין-שם). אל מה שלמעלה (או מבעד...) כל זמן-האין-סוף עולם, ולכל אדם, האדם, אדם דאצילות, החוה, היוצר, נותן לשכינתו, את הזמן, את הדמות, את התמונה, והשכינה לאין-סוף, לאין-זמן, לאין-שם, 88